

УДК 78.071.1(477): 378.016

Т. С. МАРХАЛЕВИЧ

викладач

В. А. ЧАЙКА

викладач

Луцький педагогічний коледж

ВПЛИВ ТВОРЧОСТІ ВАСИЛЯ БАРВІНСЬКОГО НА ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНИХ ЦІННОСТЕЙ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

У статті проаналізовано композиторську, педагогічну та музично-громадську діяльність Василя Олександровича Барвінського. З'ясовано, що творчий доробок митця став об'єктом вивчення вітчизняних дослідників української музичної культури лише зі здобуттям незалежності України. Доведено непересічне значення творчості композитора, наскрізь пронизаної українською народною музикою, у формуванні національно-культурних цінностей майбутнього вчителя музичного мистецтва.

Ключові слова: цінності, формування культурно-національних цінностей, творча спадщина Василя Барвінського, професійне становлення майбутнього вчителя музичного мистецтва.

Проблема впливу творчості багатьох відомих постатей на всебічний розвиток молодого покоління є надзвичайно актуальною, тому що серед найважливіших чинників утвердження нації – її інтелектуальний потенціал.

Питання, пов'язані з формуванням національно-культурних цінностей, а особливо професійних цінностей майбутнього вчителя музичного мистецтва, у наш час набувають усе більшої актуальності.

Органічну єдність освіти, виховання та розвитку особистості обґрунтовано в Законі України “Про освіту”. У Національній доктрині розвитку освіти України в ХХІ столітті визначено основну мету освіти, спрямованої на естетичне виховання та всебічний розвиток людини як найвищої цінності суспільства, формування її духовних смаків, ідеалів і розвиток художньо-творчих здібностей.

Головна запорука успіху виховного процесу полягає нині в його відкритості для найрізноманітніших педагогічних ідей. Цей процес повинен бути спрямований на формування загальнолюдських і культурно-національних цінностей, сприяти зростанню інтелектуального та духовного багатства суспільства. Важливе місце тут посідає перетворення моральних і культурних знань, які одержує особистість, у її переконання, стійкі моральні почуття та вчинки. Реалізації цих завдань сприяє опора на народну мораль, традиції, звичаї, збагачені тисячолітнім досвідом мудрості народу.

Саме зараз, у період відродження національного духу, гідності та свободи, варто згадати постать Василя Олександровича Барвінського, який увійшов в історію української культури не лише як талановитий композитор і музикант, а і як громадський діяч та трагічна жертва сталінського то-

талітаризму. Майже чотири десятиліття ім'я корифея музичної культури було заборонено та забуто в Україні. У своїй творчості композитор, "...повний смаку, настрою та поезії..." [5, с. 3], спирався на особливості української народної музики, піклуючись про збагачення українського педагогічного репертуару, який на той час був дуже обмеженим.

Відомості про композиторську, педагогічну, музично-громадську діяльність Василя Барвінського, після довгого замовчування та приховування були відновлені в історії української музичної культури лише після здобуття Україною незалежності. Особливий інтерес до багатогранної постаті митця припадає на злам ХХ–ХХІ ст. і відображено в працях багатьох учених-музикознавців (Л. Кияновської, Н. Кашкадамової, Т. Молчанової, О. Павлишин, О. Смоляк, Л. Філоненко) та його учнів (Л. Колесси, О. Криштальського, М. Крушельницької, Г. Левицької, Р. Савицького та ін.).

Формування національних цінностей як однієї з важливих передумов забезпечення цілісності суспільства, його стабільного та прогресивного розвитку розглядають у своїх працях В. Горбулін, А. Качинський, С. Ларін, Г. Ситник. Проблема формування та становлення особистості засобами музичного мистецтва завжди привертала увагу педагогів (І. Зязюн, Н. Миропольська, О. Рудницька), музикознавців і діячів мистецтва (О. Барвінський, С. Русова, Г. Ващенко, П. Юркевич). Проте, питання формування культурно-національних цінностей крізь призму української класичної музики недостатньо розкрито й потребує вивчення, особливої актуальності ця проблема набуває сьогодні, у час реформування освіти.

Мета статті – розкриття впливу творчості Василя Барвінського на формування національно-культурних цінностей майбутніх учителів музичного мистецтва.

Роль цінностей у житті як окремого індивіда, так і суспільства в цілому надзвичайно важлива. Проблемі цінностей присвячено безліч наукових праць як вітчизняних, так і зарубіжних дослідників (М. Вебер, Ф. Знанецький, І. Кант, К. Клакхон, У. Колл, Р. Перрі та ін.). Аналізуючи погляди науковців, можна сказати, що "цінність" – це поняття, яке вказує на людину, соціальну й культурну значущість певних явищ та предметів.

У суспільстві існує певна ієрархія цінностей, серед яких виокремлюють провідні та залежні від них. Людина формується в конкретному історичному часі, який, у свою чергу, включає в себе все "тіло культури", тобто весь попередній досвід, культурну традицію, загальнокультурну атмосферу [9, с. 36–38].

Як зазначено в Концепції національного виховання, Україна має давню й величну історію та культуру, досвід державницького життя, які виступають потужним джерелом і міцним підґрунтям виховання дітей та молоді. Саме тому серед національних цінностей на особливу увагу заслуговують відродження національної (історичної) пам'яті. У науковій літературі обґрунтовано, що найбільш успішно національні цінності засвоюються в єдності з культурними, саме через пізнання перлин національного мистец-

тва, національний фольклор, у якому, як у дзеркалі, відображено культурно-історичний, мистецький шлях народу.

Аналізуючи вищесказане, національно-культурні цінності можна визначити як основоположні матеріальні, інтелектуальні та духовні надбання народу України.

За свою багатовікову історію український народ створив високу мистецьку культуру. У невичерпній скарбниці музичної України – могутня сила дум та історичних пісень, чистота й ніжна краса ліричних, безжальна викривальність сатиричних, життєлюбність жартівливих пісень, мистецька довершеність поліфонічного народного багатоголосся, розмаїта інструментальна культура, що корінням своїм сягає вглиб століть.

Вагомим досягненням музичної педагогіки є розуміння, глибоке усвідомлення необхідності актуалізації історичного досвіду в підготовці фахівців музичного мистецтва, а також аналіз здобутків відомих діячів культури, діяльність яких спонукала до зміни векторів розвитку мистецького та освітнього життя в Україні. Саме таким є життєвий і творчий шлях Василя Барвінського, який полягав у тому, що високі цілі національного відродження він поєднував з високим рівнем професіоналізму. Крім цього, він блискуче реалізував на практиці свій основний педагогічний принцип – виховання, котре мало базуватися на національній ідеї, культурі та традиції. Це виявлялося в громадській, педагогічній та творчій діяльності.

Розглянемо життєвий та творчий шлях композитора крізь призму потенціалу його творчої спадщини у формуванні культурно-національних цінностей майбутнього вчителя музичного мистецтва.

Творчість Василя Барвінського, як уже було зазначено, нерозривно пов'язана з музично-громадською діяльністю для культурного розвитку українського народу, його музичної освіченості. Інколи він навіть більше займався громадською роботою, ніж творчістю, і сам говорив, що не міг би писати музику, не ведучи роботи з її поширення. Пропаганда української народної музики завжди була в центрі уваги композитора. Він не уявляв собі професійної музики, відірваної від фольклорних джерел.

Василь Олександрович походив із славного старовинного роду Барвінських, що дав Україні відомих учених, драматургів, журналістів, громадських діячів. Уся родина стала тією опорою, на якій вирости українська культура та свідомість. Батьки "...були майже виключним фактором, який безпосередньо впливав на формування моїх перших вражень і переживань" [9, с. 92], – писав композитор у своїй автобіографічній замітці. Без мистецької спадщини композитора важко змалювати цілісну картину української музичної культури. Оскільки він належав до тих митців, що вельми гнучко й чутливо відгукнулись на духовні віяння свого часу, не пориваючи при цьому з традицією.

Після закінчення Львівської консерваторії (клас фортепіано В. Курца) успішно продовжив навчання в Празькій консерваторії за двома спеціальностями: за класом фортепіано – у І. Гольфельда, за класом компози-

ції – у В. Новака. Він також відвідував Празький Карлів університет, де слухав лекції відомих чеських музикознавців З. Неєдли та О. Гостинського. Як згадував композитор, саме В. Новак “...примусив мене студіювати українські народні пісні і гармонізувати їх не з точно випрацюваним голосоведінням, а тільки, так сказав би, підмальовувати гармонічне тіло” [2, с. 138]. У студентські роки композитор пише зрілі й художньо довершені твори, виявляючи всю повноту свого таланту: численні фортепіанні опуси, камерно-вокальні жанри, масштабні циклічні форми, кантату. Ознайомлює чеську публіку з власними творами та фортепіанними композиціями українських авторів.

Після закінчення Празької консерваторії вся подальша діяльність композитора була пов’язана зі Львовом. Престижна європейська музична освіта й незрівнянний авторитет митця, широка ерудиція, високий артистизм, оптимістичний світогляд, глибока емоційність сприяли тому, що він відразу став визначною постаттю не лише свого міста, а й краю [7, с. 118].

У 1915 р. В. Барвінський заступає С. Людкевича на посту директора Вищого музичного інституту. Через це був змушений обмежити свою творчу активність, проте йому вдалось успішно розвинути той музичний напрям, яким ми живемо й користуємося до сьогодні, – зміцнив фундамент піаністичної школи та розвинув інші напрями музичної педагогіки. Інструментальні та вокальні твори митця часто виникали з педагогічної потреби. Як композитор, він створив багато різножанрової музики. Він розумів, що високий рівень музичного життя можливий тільки при відповідній культурі слухачів. На кожен концерт відгукувався рецензією в пресі, роз’яснюючи достоїнства й недоліки творів та виконання, заохочуючи громадськість обдумувати почуте, формувати добрий смак, розуміти справжні цінності.

У процесі створення композицій, заснованих на українському фольклорному матеріалі, автор звертав увагу на важливість виховання національної свідомості молодих виконавців. Такий підхід був започаткований М. Лисенком і впроваджувався в педагогічних засадах Я. Степового, Л. Ревуцького, В. Косенко, С. Людкевича та М. Любарського.

Понад 30 років В. Барвінський очолював львівський вищий музичний навчальний заклад, освіти в якому здобули майбутні українські композитори, піаністи-концертанти, скрипалі, співаки, а також десятки грамотних музикантів-аматорів.

Творчість композитора значною мірою була результатом загальномузичних педагогічних засад та діяльності, що спиралися на народнопісенну основу в різноманітних жанрах репертуару, який поряд з виконанням дидактичних функцій, тобто навчанням гри на інструменті, сприяє формуванню духовного світу, смаків, уподобань, розширенню мистецького уявлення, розвитку фантазії, образному мисленню майбутніх учителів мистецтва та готує їх до сприйняття великих надбань світової музичної культури. І саме його педагогічна та творча діяльність можуть слугувати дже-

релом формування національно-культурних цінностей майбутнього вчителя музичного мистецтва.

Оцінюючи доробок композитора, потрібно відзначити його міцний зв'язок з традиціями української класичної музики й водночас риси сучасності, що виявляються в поєднанні з яскравими національним елементом: збірник “Наше сонечко грає на фортепіано”, фортепіанні обробки колядок та щедрівок, варіаційні цикли, шість мініатюр на українські народні теми, фортепіанний концерт, п'єси на теми українських пісень для скрипки в супроводі фортепіано (“Пісня”, “Гумореска”, “Пісня і танок”, “Елегія”) і для віолончелі та фортепіано (“Думка”, “Мелодія”, “Сюїта”, “Струнний квартет для молоді” тощо), а також під впливом подій тогочасного галицького музичного життя: “Заповіт” (вокально-симфонічний твір на слова Т. Шевченка для чоловічого хору та соло баса); солоспіви на слова І. Франка, “Українське весілля” тощо. Усі його твори відзначаються чітко вираженими національними рисами. Свідомо не стилізуючи української народної музики, митець знаходив у ній риси, найближчі його творчій індивідуальності, його ліричній настроєності.

Аристократизм духу, багатогранність особистості та незламна духовна сила були тими найбільшими небезпеками, через які 60-річного композитора визнали політично небезпечним і відправили в заслання до Мордовії на 10 років. Навіть там композитор продемонстрував шляхетність та високий дух. У засланні він написав твір “Молитва”, який підсумовує його творчий шлях і відображає образ тих в'язнів, які після важкої праці повертались і молились. Ця тема лягла в основу його твору, написаного всупереч усім випробуванням.

Висновки. Спадщина В. Барвінського свідчить про системний підхід до музичних явищ, що спонукали митця до творчого використання народної творчості на основі стійких світоглядних цінностей, пов'язаних з національно свідомою позицією й толерантним ставленням до інших культур та їх представників. Це надало змогу композитору виважено підійти до осмислення національної культурної спадщини, поповнити її власними музичними здобутками, засвідчивши одвічність гуманістичних засад, закладених у фольклорних творах. На основі цього можна констатувати, що народнопоетична творчість є засобом і результатом розвитку національної самосвідомості та культурних цінностей підростаючого покоління й становить основу професійного становлення майбутніх учителів. “У вихованні, – писав К. Д. Ушинський, – все повинно базуватися на особі вихователя, тому що виховна сила виливається тільки з живого джерела людської особистості. Ніякі статuti і програми, ніякий штучний організм закладу, хоч би як хитро він був придуманий, не може замінити особистості в справі виховання”. Безумовно, дослідження творчого доробку митця в контексті формування національно-культурних цінностей майбутнього вчителя музичного мистецтва сприятиме глибшому розумінню цінностей людяності, співчуття, натхнення в професійній діяльності, світоглядній кристаліза-

ції. Ця проблема може стати об'єктом аналітичних досліджень, зважаючи на змістове наповнення творів композитора-педагога.

Список використаної літератури

1. Грабовський В. Василь Барвінський. З музично-письменницької спадщини : дослідження, публікації, листи. Дрогобич, 2004. С. 10–11.
2. Кияновська Л. Сильова еволюція галицької музичної культури XIX – XX ст. Львів, 2000. 340 с.
3. Кияновська Л. О. Мої твори – найкращі оборонці мого імені: Рефлексії після концерту пам'яті Василя Барвінського. *Культура і життя*. 1988. 6 травня. С. 3.
4. Кияновська Л. О. Українська музична культура : навч. посібник для вищих навч. закл. культ. і мист. I–II рівня акредитації. Львів, 2002. 160 с.
5. Козачук О. Забута музика... Забуті імена... : нариси про композиторів XIX – першої половини XX ст. Київ, 2009. С. 109–133.
6. Ларін С. В. Сутність та зміст поняття “національні цінності” в контексті сучасних дослідницьких підходів”. *Вісник НАДУ при Президентіві України. Серія “Державне управління”*. 2016. № 2. С. 44–49.
7. Максимов О. Б. Виховання піаністів за методикою В. Барвінського. Донецьк, 2007. 127 с.
8. Ольховський А. Нарис історії української музики. Київ, 2003. 512 с.
9. Павлишин С. Был всегда искренен и чист. *Советская музыка*. 1988. № 8. С. 13–19.
10. Подольська Є. Культурологія : навч. посібник. 2-ге вид., перероб. та доп. Київ, 2005. 390 с.

Стаття надійшла до редакції 04.09.2017.

Мархалевич Т. С., Чайка В. А. Влияние творчества Василия Барвинского на формирование национально-культурных ценностей будущих преподавателей музыкального искусства

В статье проанализировано композиторскую, педагогическую и музыкально-общественную деятельность Василия Александровича Барвинского. Выяснено, что творчество композитора стало объектом изучения отечественных исследователей украинской музыкальной культуры лишь с получением независимости Украины. Доказано значение творчества композитора, насквозь пронизанной украинской народной музыкой, в формировании национально-культурных ценностей будущего преподавателя музыкального искусства.

Ключевые слова: ценности, формирование культурно-национальных ценностей, творческое наследие Василия Барвинского, профессиональное становление будущего учителя музыкального искусства.

Markhalevych T., Chaika V. The Influence of Vasyl Barvinsky's Creative Inheritance on Formation of Future Music Art Teacher's National and Cultural Values

Substantial achievement of music pedagogics is the understanding, deep awareness of the necessity of actualization of historic experience of training expert's in music art and analysis of achievements of outstanding figures in culture. Undoubtedly, among those figures, whose activities stimulated the changes in vectors of music art development, music education in Ukraine, can be found Vasyl Barvinsky.

In the article was highlighted the importance of V. Barvinsky's figure as a composer, a public figure and a pedagogue for music and pedagogic culture in Ukraine. It was researched that the artist combined high purposes of national renaissance and high standards of professionalism. In particular, the popularization of Ukrainian folk music was always in the centre of the composer's attention. Over 30 years V. Barvinsky led Lviv higher music educational establishment, where future Ukrainian composers, performing pianists, violinists, singers and

dozen skilled musicians-amateurs obtained their education. As a composer he created many pieces of music in different genres. He realized that high level of music life is possible only when there is an appropriate audience's culture. The composer responded to every concert with review in the media explaining strengths and weaknesses of pieces and performing itself. In his reviews he also stimulated public's realization of what they have heard, formation of good taste and understanding of real values.

Barvinsky could not imagine professional music to be estranged from folk sources. His works, which were composed with great aesthetic taste and knowledge of performing texture, are highly professional, patriotic repertoire, which deserves to be widely distributed in higher and secondary music educational establishments' practice.

The composer brilliantly implemented his main pedagogical principle – education based on national idea, culture and traditions. This was evident in his public and creative activities as well.

In this article was found that creative inheritance of the artist became the object of examination for national researchers of Ukrainian music culture only after Ukraine had become independent. This research will help to understand deeply values of humanity and sympathy, to feel inspiration in professional activity and worldview crystallization in the context of formation of national and cultural values of future music art teacher. This issue can become the object of analytical researches considering contents of composer's works.

Key words: *values, formation of national and cultural values, Vasyl Barvinsky's creative inheritance, professional development of future music art teacher.*